

«GRIVIȚA 1933»

TABLOUL LUI GABRIEL MIKLOSSY

de RADU BOGDAN

Tabloul «Grivița 1933» constituie una din primele izbânzi mari ale picturii românești pe drumul realismului socialist.

În această operă, care continuă tradiția picturii noastre istorice din secolul al XIX-lea, ne este înfățișat un episod din luptele eroice conduse de Partid și purtate în Februarie 1933 de către muncitorii ceferiști dela Atelierele Grivița din București, împotriva odiosului regim de exploatare burghez-moșieresc.

Pictura lui Gabriel Miklossy ilustrează o temă scumpă poporului nostru căci ea reflectă curajul și forța combativă a clasei muncitoare din România, proslăvind jertfa și vitejia celor mai buni fii ai ei, în frunte cu comuniștii. În raportul său cu prilejul împlinirii a 30 de ani de luptă a Partidului Comunist Român, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej spunea: «Cu toată reprimarea sângeroasă a grevei dela Grivița, cu toată teroarea deslănțuită împotriva mișcării muncitorești, măsurile de desființare a organizațiilor sindicale și înscenarea judiciară împotriva conducătorilor grevelor, luptele ceferiștilor și petroliștilor au constituit o manifestare hotărâtă a forței clasei muncitoare împotriva fascismului, lovind în politica de fascizare a țării și de înfeudare a ei față de imperialism, pricinuind căderea guvernului călăului Vaida și având ca urmare totodată întărirea influenței și legăturilor partidului cu masele, partidul însuși întărindu-se prin intrarea în rândurile sale a elementelor celor mai combative, mai revoluționare, mai călitate în focul acestor mari lupte¹».

Aceste cuvinte subliniază întreaga semnificație a evenimentelor care s'au desfășurat în condiții atât de dramatice, acum două decenii și mai bine. Tabloul lui G. Miklossy pleacă dela ideea reprezentării în clipele de supremă încercare, tocmai a «celor mai combative și mai revoluționare» elemente de care amintește tovarășul Gheorghiu-Dej. Din acest punct de vedere artistul a reușit să creeze adevărate tipuri de muncitori și luptători comuniști, oglindind o conștiință înaintată, o voință temerară și un avânt nestăvil. Tabloul este însuflețit de dragostea pictorului pentru clasa muncitoare, de patriotismul lui, manifestate prin intermediul acestei teme atât de veridic tratată, de expresiv compusă și de adânc studiată.

Suntem în prezența unei opere realiste, creată cu bogate mijloace plastice. Dramatismul ei intens e realizat cu sobrietate în limitele unui echilibru în care compoziția, desenul și culoarea se îmbină în chip armonios, subordonate

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și cuvântări, Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 533.

ideii centrale a tabloului. E o imagine înălțătoare, plină de viață și dinamism, rezultat al unei remarcabile măestrii artistice. « Grivița 1933 » este una din cele mai populare pânze pictate după 23 August 1944 și cunoscută astăzi în toate unghiurile țării. Pentru meritele ei, ea figurează la loc de cinste în Galeria Națională din Muzeul de Artă al Republicii Populare Române.

Gabriel Miklossy, fiul unui inginer salariat, s'a născut la 25 Octombrie 1912 la Oradea Mare. Aici și-a petrecut el copilăria și a urmat primele cursuri elementare și de liceu.

Încă de timpuriu, Miklossy s'a simțit puternic atras către muzică și artele plastice. În 1934 el s'a înscris la Academia de Muzică din Budapesta, unde a studiat îndeosebi vioara. În același timp a continuat să deseneze, inspirându-se mai ales din temele pe care i le sugera cultura lui muzicală. Astfel, l'a preocupat legendara figură a lui Paganini, pe care — în numeroase desene și schițe — l'a reprezentat cântând, înconjurat de ascultători. Artistul își imagina și chipurile lor emoționate, încercând să le redea cât mai sugestiv. Acest exemplu este foarte semnificativ pentru Miklossy, deoarece ne arată cum încă din arii aceia el urmărea anumite probleme legate de expresivitatea umană, probleme atât de caracteristice artei sale de mai târziu.

Treptat, desenele lui Miklossy au început să atragă atenția câtorva din artiștii plastici cu care se întâlnea și tânărul student fu sfătuit să se înscrie la Academia de Arte Frumoase. În el s'a dat atunci o puternică luptă, deoarece talentul său muzical, manifestat cu mult succes, îl încuraja să meargă mai departe pe drumul început. Trebuie amintit că Miklossy suferise la vârsta de șase ani de paralizie infantilă, boală care i anchilozase ambele picioare. Voința și robustețea lui sufletească, încrederea și setea lui de viață au evitat consecințele nefaste pe care boala le-ar fi putut avea asupra moralului său. În el au triumfat vocația și pasiunea sa pentru artă. În hotărârea pe care a avut-o de luat pentru a alege între cele două drumuri care i se deschideau, urmările bolii au jucat totuși un rol precumpănitor. Ele l'au determinat să se consacre picturii, care părea să-i ofere posibilități mai sigure de existență și de afirmare, fără a-i reclama acele eforturi fizice dela care era exclus.

În 1935, Miklossy s'a înscris în atelierul lui Iuliu Rudnai, la Academia de Arte Frumoase din Budapesta, fără a renunța însă cu totul la studiile lui muzicale. Iuliu Rudnai (azi unul din măestrii de seamă din Republica Populară Ungară, Laureat al Premiului Kossuth) era un pictor realist, opus atât idealizării zărilor academiste cât și formalismului și care, fără a neglija însemnătatea culorii, socotea că însușirea temeinică a desenului joacă un rol hotărâtor în formațiunea profesională a unui artist plastic. Miklossy își amintește și astăzi cum profesorul său îi îndemna pe studenți să învețe din arta realiștilor spanioli și olandezi, insistând însă în primul rând asupra realismului pictorului rus I. E. Repin, pe care îl prețuia deosebit de mult.

În 1940, Gabriel Miklossy a absolvit Academia de Arte Frumoase din Budapesta, cu calificativul « excelent ». În același an, el a expus la Sa'onul din Budapesta șapte pânze, dintre care două cu teme istorice: « Matei Corvin între învățați » și « Regina din Saba ».

După absolvirea Academiei, Miklossy a mai lucrat în atelierul lui Rudnai, doi ani pentru perfecționare, după care s'a reîntors în Transilvania. Semni-

Prima schiță de studiu a tabloului «Grivița 1933»

(tulei pe pânză 0,335×0,480 m)

ficativ pentru activitatea lui din această epocă este tabloul pe care l-a pictat cu ocazia concursului instituit în 1942 de către o școală muncitorească din Baia Mare. Tema concursului era: «Prețuește pe om după munca sa!» Inspirându-se dintr'o veche legendă populară, Miklossy a pictat tabloul istoric «Matei Corvin silește pe nobili să muncească» și a câștigat concursul. (Legenda spune că, trecând Matei cu suita sa de nobili prin dreptul unei vii la care lucrau niște țărani, nobilii au început să-și bată joc de munca acestora; atunci Matei Corvin le-a poruncit să muncească în locul țăranilor pentru ca pe viitor să fie în stare să le prețuiască truda).

Adevăratele perspective de dezvoltare și afirmare i s'au deschis însă lui Miklossy abia după eliberarea țării noastre în 1944 de către Uniunea Sovietică. Odată cu instaurarea regimului de democrație populară, Miklossy s'a putut consacra nestingherit picturii istorice și marilor compoziții de gen, inspirate din viața poporului. În 1948, după răsturnarea monarhiei, Miklossy a participat la prima Expoziție Anuală de Stat a Artelor Plastice, expunând un tablou cu tema «Măsurarea pământului» de către țăranii săraci împroprietăriți prin reforma agrară din 1945.

În 1949 și 1950, Miklossy a creat tablourile «Ora de educație politică în armată» și «Semnarea actului de constituire a unei Gospodării Colective», vaste compoziții care au figurat la Expoziția Anuală de Stat a R.P.R. din 1950. În același an, Miklossy a fost numit profesor de pictură la Institutul de Arte Plastice «Ion Andreescu» din Cluj, unde s'a stabilit, părăsind Oradea. În sfârșit, la Expoziția de Stat a Artelor Plastice din R.P.R., din 1952, Miklossy a prezentat marele său tablou istoric «Grivița 1933».

Ideea tabloului s'a născut încă în anul 1949. Ea a fost rezultatul ajutorului ideologic dat de Partid artiștilor plastici, care s'au putut identifica în felul acesta cu aspirațiile și lupta poporului muncitor. Oprindu-se la tema pe care o indică însuși titlul tabloului, Miklossy și-a dat seama de profunda ei semnificație patriotică și educativă. El a înțeles că alegându-și un subiect atât de complex — menit să glorifice eroismul clasei muncitoare — îi revenea ca artist, o sarcină de onoare. Și astfel, hotărât și plin de însuflețire, pictorul pornit cu toată temeinicia la realizarea operei sale.

Incepând din 1950, Miklossy a plecat să se documenteze pe teren. El a venit de câteva ori la București, a luat contact cu muncitorii ceferiști dela «Atelierele C.F.R. Grivița Roșie», care participaseră odinioară la sângeroasele evenimente și a studiat în toate amănuntele locul unde s'au petrecut acestea și felul cum s'au desfășurat.

Masacrul avusese loc iarna în zori, când întunericul abia începe să se risipească și atmosfera e încă cețoasă. Muncitorii i-au explicat pictorului cum au fost înconjurați de armată și cum la refuzul lor de a părăsi curtea atelierelor au fost secerăți cu mitralierele. Tirul pornise de jos țintind mai întâi picioarele, și înălțându-se apoi treptat până la creștet. Muncitorii i-au povestit și despre încercările făcute de a-i convinge pe soldați să nu tragă în frații lor, despre refuzul ostașilor de a trage și despre înlocuirea lor cu jandarmi și ofițeri travestiți în uniforme de simpli soldați, ofițeri care au deslănțuit măcelul. Despre fapta eroică a tânărului Vasile Roaită, căzut la datorie alături de alți 450 de muncitori, i s'a povestit de asemenea lui Miklossy. Totul i s'a indicat cu precizie: cum au rezistat fără șovăială muncitorii, locul ocupat de fiecare, specificul decorului și al anotimpului acelei tragice dimineți.

După ce i-a ascultat, pictorul s'a despărțit de muncitori și a rămas multă vreme singur în curtea atelierelor, străduindu-se să evoce atmosfera dramei petrecute. I se părea că întreg cadrul întâmplărilor, arborii, zidurile, gardul, strada alăturată și biserica de peste drum, îi vorbesc și completează prin propria lor mărturie șirul datelor culese din gura oamenilor. El și-i i-a închipuit luptând și murind, înfrățiți cu decorul din jurul lor, aruncând — înainte de a-și da sufletul — o ultimă privire pe același perete, pe aceiași copaci și spre același cer plumburiu pe care și pictorul îl avea acum în față. Reconstituind astfel în minte întreaga acțiune, el a început s'o trăiască, să se identifice cu ea și sub imboldul puternicii emoții trezite într'ânsul, odată întors la Cluj, a trecut la realizarea primelor schițe în ulei.

La început, Miklossy și-a imaginat o masă compactă de muncitori desfășurându-se dela dreapta spre mijlocul compoziției, având ca fundal un simplu perete roșu și aproape, în față, spre stânga, zăbrelele gardului de fier printre care trăgea armata cu puștile automate. În această primă viziune (fig. 1) mișcarea masselor și însăși acțiunea acestora nu apăreau suficient de diferențiate. Pictorul își dădea seama că mișcarea și elanul mulțimii trebuiau exprimate mai nuanțat, că în realitate ritmul deplasării ei nu era continuu ci oscilant, fiind vorba de o masă care freamătă, avântându-se și așteptând în același timp, prudentă și totodată hotărâtă, sperând până în ultima clipă în posibilitatea evitării masacrului, dar gata să moară eroic pe poziție dacă datoria i-ar cere-o. Acest moment de maximă tensiune dramatică, această primă clipă în care mulțimile înfruntă moartea, a vrut să le exprime artistul; dar din acest punct de vedere prima imagine a compoziției sale nu l-a mulțumit.

El a reluat compoziția executând de astă dată o schiță în tuș (fig. 2) în care încep să se contureze mai bine și să se individualizeze anumite personaje. Acum apare pentru prima oară figura unuia din eroii principali ai tabloului: muncitorul din fruntea mulțimii, care, lovit de gloanțe, își crispează mâna stângă pe rană strângându-și cu mânie pumnul drept și privind cu o supremă încordare de suferință și ură spre ucigași, pe care îi blesteamă. Tot acum se concretizează la pictor și ideea de a exprima unitatea și solidaritatea muncitorilor — caldele sentimente ale acestora față de tovarășul căzut, ca și dârzenia

Schiță de studiu a tabloului « Grivita 1933 ».

(Tuș pe carton alb: 0,200 × 0,281).

rezistenței lor — prin grupul celor două personaje din fața gardului: muncitorul care cu brațul stâng ridicat și cu pumnul strâns li se adresează « soldaților », în timp ce cu brațul drept încearcă să-și susțină tovarășul prăbușit.

Acestei versiuni i-au urmat alte câteva în care individualizarea eroilor a fost dusă mai departe și introduse noi accente pentru a sublinia caracterul dramatic al faptelor. Artistul crease la un moment dat un personaj foarte exaltat, care se bătea cu pumnii în piept, sfidând moartea cu un curaj ostentativ. Miklossy și-a dat însă repede seama că eroul său era retoric și teatral, că prin individualismul cu care apărea, el atrăgea prea mult atenția asupra sa, minimalizând importanța masei și micșorându-și rolul. Pictorul a renunțat la acest personaj și a executat o seamă de schițe în ulei căutând să-și aprofundeze cât mai mult eroii, studiindu-și în diverse atitudini și expresii, rapor-

tate toate la cerințele temei. Înainte însă de a purcede la aceste schițe de detaliu și portret, a intervenit o schimbare importantă în concepția operei. Artistul a întrevăzut necesitatea de a-i da un caracter mai autentic și mai realist, legând într'un mod mai strâns desfășurarea evenimentelor de cadrul acțiunii. Într'adevăr, cine ar fi privit compoziția în stadiul ei de atunci nu, și-ar fi putut da seama unde se petrec evenimentele. Decorul era redus la câteva elemente prea generale care nu îngăduiau o localizare și, deosebit de aceasta, acțiunea părea înghesuită în spațiul limitat de ele. Pictorul s'a gândit atunci să schimbe unghiul de vedere și și-a închipuit masa mișcându-se dela stânga la dreapta, astfel încât fundalul să apară dominat de clădirea masivă roșu-violacee a uzinei, cu arhitectura ei specifică. Față de concepția inițială, versiunea aceasta aducea și o altă schimbare: artistul renunța la momentul ales la început, care înfățișa evenimentele în chiar clipa deslănțuirii lor, și recurgea la o scenă mai târzie, atunci când, după masacrarea primelor rânduri de muncitori aflați în apropierea porților și după dărâmarea acestora de către armată, trupele au putut să-i mitralieze pe greviști în voie.

În noua ei variantă, compoziția a continuat să treacă prin câteva faze. Urmărind-o pe cea mai semnificativă dintre acestea (fig. 3), observăm că masa de muncitori căpătase acum mai multă mobilitate, că fizionomiile și caracterele eroilor erau mai limpede conturate, că spațiul era mai vast și că locul acțiunii putea fi recunoscut. Privită însă în ansamblul ei imaginea tot nu exprima încă pe deplin mișcarea unitară și avântată a masei, ea nu sugera îndeajuns rezistența și forța de luptă a muncitorimii, și aceasta în primul rând pentru că nu toate atitudinile fuseseră suficient studiate, iar compoziția nu se desfășura într'un ritm destul de ascendent. Ea apărea încărcată, întrucâtva teatrală și nu îndeajuns de echilibrată. În prim planul din stânga tabloului se vedea un muncitor cu brațul întins, arătând spre dușman și părând să spună: « Pe ei tovarăși! », în timp ce în imediata lui apropiere un altul chema și el muncitorimea la luptă. Criticânduși singur, varianta, artistul a făcut atunci următoarea justă observație: « Dacă masa e unitară în conștiința ei, aceste gesturi nu sunt necesare ». În consecință, el a hotărît ca într'o nouă versiune să renunțe la ele sau să le schimbe semnificația. El și-a propus totodată să reducă lărgimea câmpului vizual al tabloului pentru ca dramatismul acțiunii și efectul de maximă tensiune să nu se risipească într'un spațiu atât de vast și încărcat cu atâtea elemente. Însfârșit, pentru a accentua forța de mișcare a masei, artistul simțea nevoia unui contrast, a unui gol compozițional, care să atragă spre el și să sublinieze astfel deplasarea masivă și înche-gată a mulțimii înfierbântate. Toate aceste probleme au fost, după repetate eforturi, rezolvate cu succes în versiunea finală a tabloului, versiune în care pictorul a revenit totodată la momentul inițial al temei, acela care prezenta drama chiar în clipa deslănțuirii ei (fig. 4).

O problemă de bază în concepția operei a constituit-o necesitatea de a nu i se da acesteia caracterul unui spectacol de groază. Ideea centrală a tabloului era aceea a eroismului masei, a cărei cauză rămânea victorioasă în ciuda oribilului măcel. Expresia dominantă a imaginii trebuia să aibă accente înălțătoare, de un dinamism optimist, care să sublinieze lupta și elanul muncitorilor. « Prin luptele din 1933 — scrie tov. Chivu Stoica — muncitorimea ceferistă și petro-listă a dat dovadă că proletariatul din țara noastră nu și-a plecat fruntea și nici nu a capitulat în fața politicii burgheziei și moșierimii de fascizare și înfeudare a țării imperialiștilor străini. Prin luptele din Ianuarie—Februarie 1933, clasa

Versiune penultimă a tabloului «Grivița 1933»

(ulei pe pânză: 1,105 — 1,405 m.)

muncitoare a dovedit voința sa de luptă pentru o viață mai bună, pentru interesele ei și ale întregului popor muncitor, pentru viitorul fericit al Patriei»¹. Așa dar cei căzuți nu erau niște înfrânți, ci însăși jertfa lor însemna o contribuție de seamă la izbânda finală. Această idee centrală trebuia susținută cu toate mijloacele de compoziție, desen și colorit, bazate — cece de altfel pictorul și făcuse — pe o foarte temeinică cercetare și analiză a realității.

În versiunea ultimă a tabloului, Miklossy a reușit să rezolve problemele principale în sensul derit. Compoziția a căpătat acel ritm ascendent care poartă întreaga acțiune spre culmi, dându-i o semnificație pozitivă. Efectul acesta a fost obținut cu ajutorul mai multor elemente. Un prim element îl constituie însuși faptul că masa de muncitori urcă pe taluzul acoperit cu zăpadă, din centrul imaginii, în timp ce din stânga, de jos, se desprinde grupul celor trei muncitori a cărui direcție ascendentă este puternic accentuată prin atitudine și gesturi ca și prin linia hainelor, care, în mișcarea lor, exprimă avântul și însuflețirea oamenilor. Cele două sârme electrice acoperite de zăpadă, care traversează ca niște dâre albe partea superioară a compoziției, au și ele rolul de a-i imprima acesteia o direcție ascendentă. Dinamismul masei în deplasare, elanul exprimat prin mișcarea ei în diagonală, sunt accentuate prin contrastul creat de echilibrul static al clădirii din fund și de profilul ei, tăiat vertical în dreapta și descrescător în stânga. Acest efect se realizează și datorită faptului că planul clădirii și cel al masei de oameni sunt unite prin unghiul de vedere care le percepe pe amândouă, frontal. Totodată pictorul a conceput astfel imaginea încât creștetul clădirii să se vadă rețezat și acțiunea să se desfășoare mai apropiat de ea. În felul acesta mișcarea masei apare mai strânsă, energia ei mai condensată, sugerând cu elocvență coeziunea de granit a muncitorilor, voința lor neînfrântă și clocotul de luptă care îi împinge cu putere înainte.

Odată rezolvat tabloul în liniile lui compoziționale mari, Miklossy a trecut la adâncirea tipurilor umane, la studiul amănunțit al fizionomiei lor, analizând comportarea fiecărui erou în parte, raportată la cerințele generale ale temei și ținând seama de specificul psihologiei lui. În compoziție intervin aproape 50 de personaje care își au fiecare rolul lor bine precizat. Pictorul s'a străduit să le definească în așa fel caracterul, încât să-i poți desluși fiecareia povestea vieții, isbutind adeseori să atingă notele esențiale ale tipicului și generalizării artistice.

Să luăm de pildă personajul desprins de grup, care, atins de glonte, își strânge mâna pe rană (fig. 5). Miklossy² a pornit dela ideea unui muncitor robust, cam la vreo 45 de ani, om cu familie și părinte de copii, obișnuit să chibzuiască la ceea ce face și să nu-și piardă capul în situațiile grele (condiția lui socială e foarte just subliniată și de îmbrăcămintea pe care o poartă). Din expresia lui încordată și fermă, din energia cu care-și strânge pumnul, din ușoara încovoiere a trupului rănit dar încă puternic, se desprinde o aprigă voință de luptă și în același timp o ură înverșunată împotriva ucigașilor. Omul acesta e conștient de întreaga lor ticăloșie, el a înregistrat într-o clipă toate cele petrecute: moartea unora din tovarășii săi, rănirea altora, pericolul care-i amenință pe toți și firește, propriul său sfârșit apropiat. El însă nu se dă înapoi

¹ Chivu Stoica, « Eroicele lupte ale muncitorilor cefești și petroliști din 1933 ». Ed. pentru literatură politică, București, 1953, p. 115.

² Lămuririle cu privire la felul cum și-a gândit Miklossy personajele ne-au fost date chiar de pictor.

« Grădina 1933 »

Ulei pe pânză : 3300 X 4700 m.

din fața gloanțelor și mai găsește puterea să-și blesteme călăii, căutând să le dea muncitorilor din frunte pilda unei morți demne, la datorie.

Cu toate elementele pozitive ale personajului amintit, privitorul își dă totuși seama că acesta nu este propriu-zis un conducător. Conducătorii masei apar în centrul tabloului, în fruntea și strâns lipiți de grosul muncitorilor urcați pe taluzul acoperit de zăpadă (fig. 6). Ei sunt văzuți din profil și trăsăturile

Detaliu din « Grivița 1933 ».

lor sunt aspre și hotărâte exprimând, în primul rând, o puternică stăpânire de sine. Unul din ei a făcut cu curaj un pas înainte și la salvele trase de « soldați » răspunde printr'un îndemn de îmbărbătare, manifestându-și încrederea în cauza clasei muncitoare și în lupta ei. Gestul său viguros (brațul îndoit cu energie și cu pumnul strâns) exprimă combativitate și îndrăzneală, elemente subliniate și prin mișcarea avântată a trupului. Încă și mai impunătoare apare

figura celuilalt conducător (muncitorul cu căciula) care, în fruntea întregii masse, domină situația cu luciditate, sigur de sine, dârz și cumpănit, cu hotărâre și sânge rece. Toată atitudinea lui exprimă spiritul de rezistență și de luptă al muncitorilor. Se simte ceva de neclintit în caracterul său, voința lui de fier răsbate din încordarea obrazilor și din încleștarea fermă a pumnului, iar din calmul cu care face față situației, din poziția lui dreaptă, aproape rectilinie,

Detaliu din « Grivița 1933 ».

din tăișul privirii sale necruțătoare față de călăi, se desprinde un sentiment care trezește încrederea, care mobilizează și care arată limpede că un astfel de om constituie un obstacol de nebiruit în calea dușmanului.

Un alt personaj pe care pictorul l-a scos în evidență luminându-i chipul cu intensitate, este cel din stânga tabloului, care își cheamă tovarășii rămași în urmă. E un lucrător mecanic, tip pozitiv, sănătos, plin de curaj, cu calități de conducător de masse. Immediat în spate și la dreapta, apare profilul unui ceferist cu șapcă (fig. 8). Pictorul și l-a închipuit ca pe un slujbaş modest, conștiincios, obișnuit să se exprime respectuos față de superiorii săi, dare care își înțelege perfect rolul și menirea în aceste clipe grele, pentru clasa muncitoare și care știe să lupte pentru cauza ei. Artistul l-a redat în așteptarea momentului decisiv, gata să acționeze.

Analiza făcută de Miklossy eroilor săi e foarte complexă și compusă din elemente surprinzător de variate. Să considerăm de pildă personajul cu căciula neagră al cărui cap se vede din trei sferturi lângă marginea stângă a compoziției. E un muncitor care încă nu și-a pierdut caracterul de țaran (fig. 7). Aparența lui e calmă, el face impresia unui om de treabă, « la locul lui » și desigur, cap de familie. Atenția lui e însă încordată și i se citește o ușoară nuanță de surpriză în obraz. Acum pare

el să se fi dumirit pentru întâia oară cu cine are de-a face și se simte întreg procesul de transformare care operează în conștiința lui.

În șirul tipurilor înfățișate de Miklossy se recunosc caractere foarte diferite. Interpretând just realitatea, pictorul a creat în ansamblul personajelor sale și un tip negativ strecurat în masa de luptători (fig. 8). El apare în stânga compoziției, sub aspectul unui individ cu gulerul ridicat, cu pălăria îndesată pe creștet, privind încruntat, nehotărât și întrebător, spre locul măce-

lului. Din toată atitudinea lui emană ceva dubios. Privitorul își dă seama că este în fața unui personaj care așteaptă să vadă de partea cui va fi victoria pentru a ști ce atitudine să ia.

Tabloul lui Miklossy este străbătut de un larg suflu de umanitate. El răsbate din multe nuanțe psihologice exprimate cu subtilitate de artist în caracterizarea personajelor sale. Chiar și acolo unde acestea par să joace un rol de importanță secundară se observă cum de cele mai multe ori el a gândit în amănunt problema și a știut să desprindă ceea ce este esențial în concretizarea ei. De aceea imaginea e foarte convingătoare, viața ei se desfășoară firesc, în deplin acord cu realitatea. Cât de multiple sunt aspectele înfățișate de artist, cât de variată e gama emoțiilor și sentimentelor descrise!

Un important rol în susținerea temei îl joacă în tabloul « Grivița 1933 » coloritul. El a fost studiat în cadrul a numeroase variante pregătitoare și subordonat întru totul cerințelor subiectului, astfel încât atmosfera generală și caracterul puternic dramatic al faptelor să-și afle nota cea mai expresivă. Fiind vorba de un masacru petrecut în zorii unei zile de iarnă, Miklossy și-a propus din capul locului să recurgă la o armonie de roșu, cenușiu, albastru închis, ocruc verzui, brun și violet, în care dominantă s'o constituie roșul violet și cenușiul. Acest colorit era impus chiar de datele realității, roșul violet raportându-se îndeosebi la specificul clădirii atelierelor, cenușiul și albastrul la efectele de anotimp (cerul, zăpada, ceața) iar ocruc verzui și brunul, în linii mari, la chipurile și îmbrăcămintea oamenilor. Pictorul a recurs la numeroase tonuri diferențiind și valorând îndeobște volumele și planurile cu multă măiestrie, sugerând veridic realitatea și susținând prin acordul general de culoare principalele idei de conținut. « Din chiar prima luare de contact cu cadrul în care s'au desfășurat evenimentele — povestește Miklossy (care a studiat decorul chiar în dimineața unei zile de Februarie) — m'am simțit pătruns de mohoreala cerului plumburiu. Priveam zidurile roșii ale clădirii și închipuindu-mi dimineața în care s'au desfășurat evenimentele, simțeam deodată cum zidul acela care a fost martorul lor, capătă o semnificație deosebită. Roșul acela violaceu și întunecat, profilat pe cerul cenușiu, mi s'a părut afară din cale de sugestiv prin puterea lui de evocare dramatică și, dela început, m'am gândit că pe fundalul tabloului trebuie să domine puternic profilul unui zid de această culoare. La început, în prima versiune (fig. 1), problema nu era încă rezolvată pentru că un simplu perete nu localiza îndeajuns câmpul de acțiune, dar în versiunea finală (fig. 4) am ajuns să exprim întocmai ceea ce doream ».

Așa cum am mai arătat, Miklossy a isbit într'adevăr să redea specificul istoricei dimineți și să sugereze cu multă intensitate încordarea și dramatismul, îmbinând elementele de decor, de atmosferă și de acțiune, în cadrul unei tonalități generale care să sublinieze caracterul eroic al faptelor și să trezească starea sufletească corespunzătoare, în privitor. El a rezolvat just problemele de lumină și valoarea de ansamblu a imaginii, reușind să imprime acel suflu unitar, acea impresie de coeziune care se desprinde din tablou. Fiecare din grupurile compoziționale (în ce privește oamenii) are o viață proprie, totuși ele sunt legate unele de altele prin acțiunea comună și totul converge către punctul central pe care-l constituie tema.

Un tablou atât de bogat în calități, o realizare artistică atât de impunătoare, îndreptățește însă și exigențe față de autorul ei. În consecință trebuie semnalate și unele lipsuri care se mai întrevăd în această pânză.

În « Grivița 1933 » intervin foarte multe tipuri, variate și semnificative caractere umane; în general, Miklós a isbit să le redea, acordând o mare atenție diferențierilor psihologice, morale, ale eroilor. Totuși, pe alocuri, el nu s'a dovedit suficient de preocupat de adâncirea și diferențierea structurii lor fizice. Deși s'a servit de 20 de modele, unele personaje seamănă între ele. Privitorul își dă seama că pictorul a folosit un același model în roluri și atitudini diferite și că din acest punct de vedere — al caracterelor fizice — în tablou apar prea puține fizionomii cu adevărat distincte, în totalul celor aproape 50 de figuri. Astfel, dacă în ce privește pe muncitorul cu pumnul încheștat înfățișând în centrul tabloului pe unul din conducători, pe muncitorul care înaintează cu ranga (jos, în prim planul stâng al compoziției) și pe individul dubios (fig. 8) e adevărat că a fost bine precizat caracterul acestor personaje și convingător nuanțate respectivele lor stări sufletești, prin deosebiri de atitudini, gest și mimică, nu rămâne mai puțin adevărat că fizicul oamenilor este de fapt același, observație care se aplică și altor grupuri de personaje. Pentru o și mai veridică înfățișare a realității se impunea și sub acest aspect o individualizare mai adâncă a tipurilor umane.

Sunt apoi unele figuri care ar fi trebuit mai mult studiate, ca de pildă, aceea din extremitatea dreaptă a tabloului, figura muncitorului pe care să se prăbușească desfăcându-și brațele cu un gest de supremă neputință, dar care pare că plutește suspendat în aer, în loc să se simtă greutatea corpului care-l trage la pământ; pe de altă parte, gestul unuia din muncitorii cu brațul întins și pumnul încheștat (în dreapta compoziției, imediat lângă și înapoia personajului cu mâna strânsă la piept) e rigid și neconvingător. Deși frumos pictată, nici figura cazangiului cu beretă roșie, din stânga tabloului nu este îndeajuns de expresivă (fig. 4) mimica nefiind suficient studiată.

Însfârșit, dacă în ansamblu, așa cum am mai afirmat, valoarea tabloului e justă, unele figuri nu sunt totuși valorate în raport cu planul în care se situează, intensitatea cu care au fost puse în lumină de pictor făcându-le să iasă înaintea altora, aflătoare în realitate într'un plan mai înapoiat. Asemenea figuri n'au fost suficient redată în atmosferă, în aer liber, ci mai degrabă într'o lumină de atelier, fapt care se poate observa la unele din personajele din partea stângă, de jos, a compoziției. Se remarcă așa dar o ușoară contradicție între perspectiva liniară și perspectiva aeriană, în redarea acestor figuri.

În felul cum se prezintă, tabloul lui Miklós Lotfi constituie o ilustrare cu succes a aplicării metodei realismului socialist, dovedind o înțelegere foarte justă a faptelor, rezultată în urma unei studieri atente a evenimentelor istorice, a unei cercetări aprofundate a realității și a unei interpretări a acestora de pe pozițiile înaintate ale materialismului dialectic și istoric. De aceea, pictorul a izbutit să redea scena acestui masacru fără să cadă în naturalism, subliniind elementul eroic, tragic și înălțător al evenimentelor, iar nu latura lor macabră. Opera constituie în ansamblul ei un imn închinat dorului și luptei pentru viață, o viață demnă și liberă. Accentele cad în tablou pe numeroșii eroi pozitivi, pe elementele de elan și de acțiune, iar nu pe ceea ce exprimă joshnicia, inerția, moartea. Artistul a știut să privească și să interpreteze evenimentele dela Grivița în lumina dezvoltării lor istorice, susținându-le transpunerea pe pânză prin incontestabilul și bogatul său dar de observație. Datorită măestriei sale, Miklós Lotfi ne-a dăruit astfel o operă emoționantă și plină de adevăr.